

УДК 342

М. В. Процишен
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного та адміністративного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
державний уповноважений
Антимонопольного комітету України

ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОГО ПРАВА ЗА КОНЦЕПЦІЄЮ ТЕОРІЇ МНОЖИННИХ, ІЄРАРХІЧНИХ ГІПЕРСИСТЕМ

Визначення об'єктів телекомунікаційного права має важливе значення для усвідомлення системних ознак цього права, в тому числі суб'єктів та змісту правовідносин. При цьому телекомунікаційне право розглядається з точки зору концепції великих, складних, комплексних систем: у розумінні як підгалузі в спеціальній частині такої комплексної галузі права, як інформаційне право.

Мета статті – висвітлення окремих результатів дослідження щодо визначення та вирішення проблем, пов'язаних із систематизацією об'єктів телекомунікаційного права як важливої складової частини його підсистеми.

Фрагментарно проблематика об'єктів суспільних відносин, пов'язаних із спілкуванням на великі відстані (дистанційно), вже знайшла відображення в юридичній науці. Можна зазначити теоретичні розвідки українських дослідників у галузі інформаційного права в складі авторських колективів: Р.А. Калюжний [1], В.В. Костицький [2], А.М. Новицький [3], В.Я. Шамрай [4], М.Я. Швець [5] та інші. Серед одноосібних публікацій: Г.В. Виноградова [6], О.О. Золотар [7], Г.М. Красноступ [8], С.А. Лисенко [9], О.В. Цимбалюк [10] та ін. Серед цільових досліджень у сфері телекомунікаційного права: І.В. Арістова [11], О.А. Баранов [12], Ю.П. Бурило [13], А.ЄГолубов [14], В.С. Цимбалюк [15–18].

Проте цілеспрямовано питання об'єктів телекомунікаційного права в юридичній науці не знайшли належного висвітлення. Для формування теорії об'єктів телекомунікаційного права заслуговує на особливу увагу праця О.В. Цимбалюк [10]. Застосовуючи викладені нею положення теорії об'єктного складу інформаційного права, було сформовано положення теорії об'єктів телекомунікаційного права. Їх пропонується викласти в категорії, запропонованій О.В. Цимбалюк, – категорії об'єктного складу.

Щодо сфери правовідносин, пов'язаних із телекомунікаціями, в Україні довгий час домінувала концепція моністичності у визначенні спеціальних об'єктів правового регулювання. Це знайшло відображення в Законі України «Про зв'язок» (16.05.1995р. №160/95-ВР). Тобто, з точки зору юридико-догматичного підходу саме зв'язок був означений як об'єкт правовідносин, їх перший рівень.

Аналізуючи запропонований законодавцем зміст визначення зв'язку з точки зору теорії ієрархічних систем у праві, логічно можна вивести другий рівень об'єктів телекомунікаційного права – потреб, що конкретизуються за суб'єктивними ознаками (потреби споживачів, потреби органів державної влади, потреби місцевого самоврядування, потреби оборони та безпеки держави).

Далі, як третій рівень предметності зв'язку, в розумінні його основних видів прояву за об'єктивними ознаками засобів і послуг, можна виділити дві його складові частини: засоби і послуги поштового зв'язку та засоби і послуги електричного зв'язку. Аналізуючи за статтями зміст Закону України «Про зв'язок», за зазначеною методикою можна далі моделювати матрицю об'єктів правовідносин телекомунікаційного права.

З прийняттям Закону України «Про телекомунікації» (18.11.2003 р. № 1280-IV) можна констатувати про відхід від моністичного підходу в методології правотворчості у сфері суспільних відносин стосовно зв'язку в нову його форму – в категорію «телекомунікації». Але законодавець певним чином зберіг залежність значення телекомунікації як об'єкта правовідносин із поняттям «зв'язок». Інакше він не міг зробити, бо це зумовлено тим, що поняття «зв'язок» має конституційно-правовий статус (пункт 5 статті 92 Конституції України, де зазначено, що організація та експлуатація зв'язку, серед іншого, визначається виключно законами). При цьому пропонується звернути увагу ще на один об'єкт телекомунікаційного права в категорії «організація та експлуатація зв'язку».

Подальший аналіз Закону України «Про телекомунікації» дозволяє визначити наступний об'єктний склад телекомунікаційного права. Їх сутність впливає з Преамбули цього Закону: ним були встановлені правові основи діяльності у сфері телекомунікацій. Якщо це законодавче положення розглядати у аспекті теорії об'єктного складу телекомунікаційного права, то можна констатувати, що одним із системних об'єктів цього права є правові основи діяльності у сфері телекомунікацій. Із цього формулювання визначаються за теорією ієрархічних систем у праві два взаємопов'язані об'єкти телекомунікаційного права: його правові основи; діяльність у сфері телекомунікації.

Наступний рівень об'єктного складу телекомунікаційного права з точки зору юридично-догматичного підходу та теорії гіперсистем (великих, складних систем) у праві [9] визначається з другого абзацу Преамбули Закон України «Про телекомунікації», де декларується, що цей Закон також визначає повноваження держави щодо управління та регулювання зазначеної діяльності, а також права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у даній діяльності або користуються телекомунікаційними послугами.

Виникає питання: навіщо український законодавець ввів юридичну термінологію категорію «телекомунікації» у змісті поняття «зв'язок». Це можна зрозуміти в контексті потреб адаптації, гармонізації, узгодження, стандартизації понятійного апарату телекомунікаційного права України із телекомунікаційним правом інших країн, у першу чергу – країн Європейського Союзу.

Серед методологічних помилок, що знайшли відображення в правотворчості, пропонується звернути увагу на звуження визначення змісту телекомунікації. Так, у ст.1 Закон України «Про телекомунікації» вони були визначені в надто звуженому їй розумінні, що конфліктує із традиційним значенням у приватноправових відносинах. Тобто під категорією «телекомунікації» пропонується розуміти лише один вид зв'язку – електровз'язок.

Виникає наступне питання: куди зник із змісту об'єктів телекомунікації такий її вид як пошта? Під час аналізу змісту Закону України «Про телекомунікації» впливає, що пошта, як об'єкт правовідносин, у ньому присутній (див.: статті 20 та прикінцеві положення цього Закону).

На законодавчому рівні це знайшло відображення в прийнятті (ще до Закону України «Про телекомунікації») Закону України «Про поштовий зв'язок» (4.10.2001 р. № 2759-III). Цим Законом були визначені правові, соціально-економічні та організаційні основи діяльності у сфері надання послуг поштового зв'язку. У цьому Законі були визначено також, що ним регулюються відносини між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, операторами поштового зв'язку і користувачами їх послуг.

У статті 1 Закону України «Про поштовий зв'язок» було визначено таку категорію, як «об'єкти поштового зв'язку». Під цією категорією законодавець розуміє поштакти, центри обробки та перевезення пошти, зональні вузли, вузли зв'язку, відділення зв'язку, пункти зв'язку та інші підрозділи, задіяні в єдиному виробничо-технологічному процесі з надання поштових послуг.

Також у цій статті Закону було подано формулювання поштового зв'язку як об'єкта правовідносин: приймання, обробка, перевезення та доставка (вручення) поштових відправлень, виконання доручень користувачів щодо поштових переказів, банківських операцій.

Наступний рівень в ієрархії об'єктів правовідносин щодо поштового зв'язку можна структурувати виходячи з аналізу статті 1 та інших статей Закону України «Про поштовий зв'язок» за підвидовими ознаками: поштовий зв'язок загального користування – складова частина поштового зв'язку України, призначена для надання послуг поштового зв'язку встановленого рівня якості всім користувачам; поштовий зв'язок спеціального призначення – складова частина поштового зв'язку України, призначена для надання послуг поштового зв'язку окремим категоріям користувачів.

Поштовий зв'язок спеціального призначення як об'єкт правовідносин законодавцем умовно поділяється на два підоб'єкти: фельд'єгерський та спеціальний зв'язок. За предметними ознаками можна сформулювати і наступні об'єкти поштового зв'язку.

У рамках однієї статті не можна викласти весь обсяг, множину системи об'єктів телекомунікаційного права. У цій статті запропоновано лише окремі положення теорії об'єктного складу телекомунікаційного права, що має сприяти не тільки розвитку телекомунікаційного права як напрямку наукових досліджень, але і вивчення його як навчальної дисципліни. Це, у свою чергу, має сприяти підвищенню ефективності практики правотворчості і правозастосування у сфері телекомунікації.

Враховуючи великий обсяг об'єктного складу телекомунікаційного права для цілей деталізації наукових досліджень та вивчення в навчальному процесі, окремі групи об'єктів умовно поділяються за інституційними ознаками, утворюючи відповідні рівні в структурі об'єктів телекомунікаційних правовідносин, визначених на рівні окремих спеціальних юридичних законів.

За умов розвитку теорії формування ієрархії об'єктів права на засадах теорії гіперсистем у подальшому можна визначити всю структуру об'єктного складу телекомунікаційного права за певними критеріями. Серед них, для прикладу, можна зазначити об'єктний склад телекомунікаційного права за ознаками техніки та технологій прояву телекомунікацій у розумінні їх як одного з видів інформаційної діяльності.

Висновки. У ході дослідження об'єктного складу телекомунікаційного права, в тому числі його приватноправових та публічно-правових аспектів, сформувалися певні узагальнення

1. Для потреб удосконалення практики правотворчості, правозастосування та правової освіти у сфері телекомунікації існує потреба формування в складі науки телекомунікаційного права теорії об'єктного складу суспільних відносин у сфері телекомунікації.

2. Серед іншого, зокрема в аспекті подальших наукових досліджень, формування теорії об'єктного складу телекомунікаційного права дозволить визначити максимально об'ємну матрицю правовідносин

щодо поширення, пошуку та отримання інформації суб'єктами дистанційно, будь-якими засобами, незалежно від кордонів держав.

3. Формування матриці об'єктного складу суспільних відносин стосовно спілкування між людьми на великих відстанях конкретними засобами, способами дозволить більш змістовно розуміти весь обсяг проявів їх на приватноправовому та публічно-правовому рівні та уникати недоречності, методичних та методологічних помилок у правотворчості, правозастосуванні та правовій освіті, в першу чергу серед фахівців у сфері телекомунікації, підвищення рівня їх правової культури.

Література

1. Інформатизація управління соціальними системами : організаційно-правові питання теорії і практики / В.Д. Гавловський, В.С. Цимбалюк та інші / За заг. ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного – Київ : МАУП, 2003. – 336 с.
2. Новицький А.М. Електронна торгівля (правовий аспект регулювання) / А.М. Новицький, Н.Б. Новицька, Г.М. Красноступ, В.С. Цимбалюк, В.К. Шкарупа та інші / За заг.ред. В.В. Костицького. – К. : «МП Леся», 2007. – 212 с.
3. Новицька Н.Б. Електронний банкінг (організаційно-правове забезпечення) / Н.Б. Новицька, В.С. Цимбалюк, Усатий Г.О. та інші / За заг. ред. А.М. Новицького. – Ірпінь : НУДПС України, 2008. – 274 с.
4. Колпак Р.Л. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії і практики / Р.Л. Колпак, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець, А.С. Ластовецький / За ред. Р.А. Калюжного та В.О. Шамрая – Київ : АДПС України, 2002. – 296 с.
5. Цимбалюк В.С. Нормативно-правові та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин / В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець та ін. / За ред. В.Я. Тація, В.П. Тихого, М.Я. Швеця. – К. : ТОВ «ПанТот», 2009. – 324 с.
6. Виноградова Г.В. Правове регулювання інформаційних відносин в Україні / Г.В. Виноградова. – К. : «Юстініан», 2006. – 176 с.
7. Золотар О.О. Правова охорона як складова інформаційної безпеки / О.О. Золотар. – К. : «ПанТот». – 2011. – 100 с.
8. Красноступ Г.М. Правове забезпечення прозорості відносин власності щодо аудіовізуальних засобів масової інформації / Г.М. Красноступ // Інформація і право. – 2016. – № 1(16). – С. 58–65.
9. Лисенко С.А. Системний підхід у дослідженні інформаційної безпеки підприємств з точки зору теорії гіперсистем у праві / С.А. Лисенко // Європейські перспективи. – 2016. – С. 159–166.
10. Цимбалюк О.В. Об'єктні складові в інформаційній сфері та їх відображення у нормативно-правових актах України / О.В. Цимбалюк // Правова інформатика. – 2015. – С. 74–82.
11. Арістова І.В. Інформаційна безпека людини як споживача телекомунікаційних послуг / І.В. Арістова, Д.В. Слущкий. – К. : Ред.журн. «Право України»; Х. : «Право», 2013. – 184 с.
12. Баранов А.А. Інтернет: об'єкт правоотношений и предмет регулювання / А.А. Баранов. – К. : Ред. журн. «Право України»; – Х. : «Право», 2013. – 144 с.
13. Бурило Ю.П. Організаційно-правові аспекти лібералізації державного регулювання у сфері телекомунікацій / Ю.П. Бурило // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 7. – С. 86–89.
14. Голубов А.Є. Сфера зв'язку та інформаційних технологій в Європейському Союзі та в Україні: особливості правового регулювання / А.Є. Голубов, О.М. Литвинов, О.М. Музичук та інші. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 156 с.
15. Цимбалюк В.С. Телекомунікаційне право як підгалузь інформаційного права України / В.С. Цимбалюк // Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми національного законодавства». 18 жовтня 2016 року. Випуск 53. – Кропивницький, 2016. – С. 93–95.
16. Цимбалюк В.С. Інформаційне право (основи теорії і практики) / В.С. Цимбалюк. – К. : «Освіта України», 2010. – 388 с.
17. Цимбалюк В.С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства / В.С. Цимбалюк. – К. : «Освіта України», 2011. – 426 с.
18. Цимбалюк В.С. Співвідношення мас-медіа права та телекомунікаційного права як підгалузей інформаційного права / В.С. Цимбалюк // Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства: збірник тез V Всеукраїнської науково-практичної конференції (2 грудня 2016 р.). Кіровоград : ПВНЗ КІДМУ КПУ, 2016. – С. 306–309.

Анотація

Процишен М. В. Об'єкти телекомунікаційного права: приватноправові та публічно-правові аспекти. – Стаття.

У статті пропонуються до розгляду окремі результати дослідження такої складової системи телекомунікаційного права, як його об'єкти. При цьому визначення об'єктів телекомунікаційного права пропонується з точки зору концепції теорії множинних, ієрархічних гіперсистем у праві.

Ключові слова: право, телекомунікації, телекомунікаційне право, об'єкти.

Аннотация

Процишен М. В. Определение объектов телекоммуникационного права с точки зрения концепции теории множественных, иерархических гиперсистем. – Статья.

В статье предлагаются к рассмотрению отдельные результаты исследования такой составляющей системы телекоммуникационного права, как его объекты. При этом определение объектов телекоммуникационного права предлагается с точки зрения концепции теории множественных, иерархических гиперсистем в праве.

Ключевые слова: право, телекоммуникации, телекоммуникационное право, объекты.

Summary

Protsyshen M. V. Determining the object telecommunications law the concept theory multiple, hierarchical hypersystem. – Article.

This article highlights a set of the research findings related to the object of telecommunications law. The definition of telecommunications objects is researched in terms of concept of the theory of multiple, hierarchical hypersystems in law.

Key words: law, telecommunications, telecommunication law, objects.